

Bilik və innovasiya iqtisadiyyatına keçid

Azərbaycan Qafqazın süni intellekt mərkəzinə çevrilir

XXI əsr artıq informasiya dövrünü geridə qoyaraq innovasiya və süni intellekt əsrinə qədəm qoyur. Süni intellekt sadəcə bir texnologiya deyil. O, cəmiyyətin dərin qatlarına nüfuz edərək iqtisadiyyatı, idarəetməni, təhsili və hətta insan münasibətlərinin yenidən dizaynını gerçəkləşdirir.

Bu yenilik robotlar və avtomatlaşdırma vasitəsilə yalnız iş proseslərini optimallaşdırmır, həm də insanların düşüncə və qərarvermə tərzini şərtləndirir. Təsadüfi deyil ki, yeni dövr bizdən yeni bacarıqlarla yanaşı, fərqli bir düşüncə tərzini – daha çevik, daha yaradıcı gələcəyə yönələn yanaşmalar da tələb edir. Elə buna görə də hazırda zamanla ayaqlaşmaq üçün texnologiyaları təkə istifadə etməyi yox, onu anlamağı və yönləndirməyi də bacarmaq lazımdır.

Artıq yaşadığımız dövr bəşəriyyətin texnologiya ilə münasibətlərində əsaslı bir dönüş nöqtəsidir. Bu gün rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı, ənənəvi iqtisadi modellərin sərhədlərini aşaraq bilik və innovasiya iqtisadiyyatı kimi yeni bir reallıq yaradır. Rəqəmsal texnologiyaların başgicəlləndirici sürətlə inkişaf etməsi ənənəvi iqtisadi modelləri aşındıraraq yeni bir reallıq yaradır – bu zaman əsas dəyər mənbəyi neft və ya sənaye deyil, bilik və innovasiyadır.

Əgər ənənəvi iqtisadiyyatda əsas dəyər mənbəyi torpaq, əmək və kapital kimi fiziki resurslar idisə, müasir dünyada bu düşüncə tərzini kökündən dəyişib. Artıq ən qiymətli kapital – insan beyninin əsas məhsulu sayılan bilikdir. Bugünkü iqtisadi mühitdə bilik sadəcə bir vasitə deyil, özlüyündə strateji bir sərvətdir. Bilik iqtisadiyyatı elə bir ekosistemdir ki, burada məlumatın top-

lanılması, təhlili, paylaşılması və bu biliklər əsasında qərarların verilməsi iqtisadi dəyər yaradır. Burada zavod və fabriklər, istehsal müəssisələri qədər, hətta onlardan da artıq yaradıcı düşüncə, tənqidi təhlil və innovasiya qabiliyyəti ön plana çıxır.

Fiziki məhsulların yerini getdikcə intellektual məhsullar – proqram təminatları, dizaynlar, strategiyalar və elmi kəşflər tutur. Məhz bu nöqtədə süni intellekt bilik iqtisadiyyatının mühərrikinə çevrilir. Nəzərə alaq ki, süni intellekt sadəcə insan əməyini əvəz etmir, həm də biliyin sürətli emalı, yeni ideyaların yaradılması və tətbiqi prosesini çoxqütblü şəkildə gücləndirir. Məsələn, əvvəllər bir qrup mütəxəssisin həftələrlə apardığı təhlili süni intellekt bir neçə dəqiqəyə tamamlaya bilər. Eyni zamanda, süni intellekt yeni ideyaların modelləşdirilməsi, ssenarilərin simulyasiyası və potensial nəticələrin öncədən proqnozlaşdırılmasında misilsiz imkanlar yaradır. Beləliklə, informasiya artıq xammal, süni intellekt isə onun emal maşınına çevrilir. Kim bu mexanizmi daha ağıllı şəkildə istifadə edərsə, o da yeni iqtisadi qaydaların qurucusuna çevrilir.

Ənənəvi iqtisadi güc strukturlarından fərqli olaraq, bu gün uğurun açarı biliyə əsaslanan çevik adaptasiya qabiliyyəti və texnologiyaya uyğunlaşma sürətidir. Bundan əlavə, hazırda həm də rəqəbdə ucuz əmək və təbii resurs üstünlüyü kifayət et-

mir. Rəqəbdə qalib gəlmək üçün daha yaradıcı və ağıllı həllər lazımdır ki, burada da süni intellektin rolu danılmazdır: tibbdə diaqnostikadan tutmuş, kənd təsərrüfatında məhsuldarlığa qədər müxtəlif sahələrdə daha ağıllı qərarlar vermək üçün yeni imkanlar yaranır.

Sevindirici haldır ki, ölkəmiz bu global dalğaya qoşulmaq üçün doğru zamanda hərəkətə keçib. Prezident İlham Əliyevin imzaladığı “Azərbaycan Respublikasının 2025–2028-ci illər üçün süni intellekt Strategiyası” ölkəmizin yaxın 3 il ərzində bu istiqamətdə yol xəritəsi sayıla bilər. Strategiyada qarşıya qoyulmuş tapşırıqların düzgün icrası respublikamız üçün mühüm perspektivlər vəd edir. Xüsusilə, süni intellekt sahəsində yerli kadrların hazırlanma-

sı, startapların dəstəklənməsi və tədqiqat mərkəzlərinin yaradılması ölkəmizdə neft sənayesinin intellekt sənayesinə çevrilməsində böyük rol oynaya bilər. Bu baxımdan süni intellekt akademiyasının yaradılması və formalaşdırılması strateji addımdır.

Nəzərə alaq ki, süni intellekt yüksək ixtisas tələb edir. Gənclərimizə beynəlxalq səviyyədə rəqəbdə davamlı bilik və bacarıqlar qazandırmaq, texnoloji ekosistem üçün bacarıqlı mütəxəssislər yetişdirmək qarşıda duran mühüm vəzifələrdəndir. Bu sahədə əldə etdiyimiz nəticələr isə ölkəmizdə rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafına təkan verə bilər. Çünki süni intellekt böyük həcmdə məlumatı təhlil edərək ondan mənalı nəticələr çıxarmağa şərait yaradır. Bu isə sahibkarlara daha ağıllı qərarlar qəbul etmək,

bazar trendlərini daha dəqiq proqnozlaşdırmaq və riskləri azaltmaq imkanı yaradır.

Digər tərəfdən, süni intellekt insanların hər gün təkrarladığı fəaliyyətlər və vərdislər toplusunu avtomatlaşdırdığından burada vaxt və resurslara qənaət edilir, nəticədə insan resursları daha yaradıcı işlərə yönəldilir, istehsalatın sürəti və dəqiqliyi artır. Bunun da sayəsində süni intellekt texnologiyalarının daha tez və səmərəli şəkildə tətbiqini gerçəkləşdirən ölkə və şirkətlər global bazarda rəqiblərinə nisbətən üstün mövqeyə əldə edir. Bu, iqtisadi güc olmaqla bərabər, həm də innovasiya liderliyi deməkdir.

Azərbaycanın yaxın gələcəkdə bu cür innovasiya liderliyinə yiyələnməsi üçün yetərli imkanlar var. Belə ki, Azərbaycan, ilk növbədə, neft-qaz ölkəsi olsa da, buradan gələn kapitalın insan kapitalına çevrilməsi üçün dövlətin özünün aydın mövqeyi və strategiyası var. Digər tərəfdən, respublikamız bu gün Qafqaz regionunda həm gənc əhali potensialı, həm də maddi resurslar baxımından seçilən ölkədir. Bu isə ölkədə innovasiya yönümlü kadr hazırlığı üçün əlverişli baza sayılır. Ən əsası isə Azərbaycan hər zaman yeni texnoloji çağırışlara ilk qoşulan ölkələrdən olub ki, bunu da dövlətimizin başçısının bu yaxınlarda imzaladığı müvafiq strategiyanın mahiyyətindən anlamaq mümkündür.

Beləliklə, süni intellekt sadəcə texnologiya deyil, daha ədalətli, məhsuldar və ağıllı bir cəmiyyətin qurulması üçün önəmli vasitədir. Əgər bu texnologiyasının tətbiqi doğru-düzgün gerçəkləşdirilsə, gələcəyin iqtisadiyyatında yalnız izləyici yox, həm də oyunun qaydalarını müəyyənləşdirən oyunçulardan biri ola bilərik. Bununla da, Azərbaycanın bir çox sahələrdə olduğu kimi, süni intellektdə də Qafqazın mərkəzinə çevrilməsi reallaşar.

Səbuhi HƏSƏNOV,
XQ-nin bölgə müxbiri